

SÁMEDIGGI

Sametingets supplerende rapport 2024 til FNs komite for barnets rettigheter

Norsk versjon

Innlevert av Samediggi/Sametinget, Norge

Vedtatt [X]-07.12.2023

Sak 61/23

Innledning	4
Folkerettslig grunnlag	4
Konsultasjoner	4
Samiske barn og FNs konvensjon om barnets rettigheter	5
1 Generelle gjennomføringstiltak	5
1.1 Nasjonale strategier	5
1.2 Budsjett	6
1.3 Respekt for barnets synspunkter/barns medvirkning	6
2 Generelle prinsipper	6
2.1 Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn	6
2.2 Statistikk	8
2.3 Forskning om mobbing i den samiske skole og barnehage.	8
2.4 Forskning rundt identitet og mobbing	8
2.5 Barnets beste	9
3 Vold mot barn	9
3.1 Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt	9
4 Familie og alternativ omsorg	9
4.1 Familiemiljø og foreldreveiledning	9
4.2 Barn fratatt sitt familiemiljø	10
5 Funksjonsnedsettelse, helse, sosial og velferd	10
5.1 Behov for forskning om samiske barn og unges helse	10
5.2 Behov for helsepersonell med kjennskap til samisk språk og kultur	10
5.3 Barnefattigdom i samiske områder	11
6 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter	12
6.1 Barnehage	12
6.2 Kvalitetskrav til samiske barnehagetilbud i Norge	12
6.3 Mangel på samisk fagpersonell	13
6.4 Krav om samiskspråklige ansatte i samiske barnehager	13

6.5	Voksentetthet	13
6.6	Kompetanseheving	13
6.7	Skole13	
6.8	Ny Opplæringslov	14
6.9	Samiske læremidler	14
6.10	Rett til hospitering/språkbadsamlinger i samiskspråklige miljø	15
6.11	Å legge til rette for at flere samiske elever får opplæring i og på samisk 15	
6.12	At noen byer skal forpliktes til å gi et samisk skoletilbud.	16
6.13	At Sametinget må ha fastsettelsesmyndighet av samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene.	16
6.14	Rett til opplæring i to samiske språk.	16
6.15	Obligatorisk samisk i forvaltningsområdet for samisk språk	16
6.16	Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning.	17
6.17	Samiske elever med særskilt tilrettelegging	17
6.18	Barn under barnevernets omsorg kan miste retten til opplæring i og på samisk	18
6.19	Innskrenkede muligheter til fritt skolevalg for samiske elever	18
6.20	Sametingets vurdering av prosessen rundt ny opplæringslov	18
6.21	Kjønnspektiv i opplæring	19
7	Retten til kulturutøvelse	19
7.1	Kulturvern, klima og miljørettigheter	19
8	Spesielle beskyttelsesmekanismer	20
8.1	Barn som tilhører urfolk	20
8.2	Barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet	20

Innledning

Sametinget er opptatt av at samiske barns oppvekstvilkår skal være trygge og gode, samt bygges på og imøtekomme deres språk- og kulturbakgrunn. De skal oppleve å bli ivaretatt og få muligheten til utvikling på deres egne vilkår. Sametinget vurderer det som svært viktig at å ivareta rettighetene til samiske barn og unge og ønsker derfor å oversende en egen supplerende rapport til FNs komité for barns rettigheter. Rapporten er forankret i Sametingets vedtak sak 61/23.

Samene utgjør en liten prosentandel av den totale befolkningen i Norge, og har vanskelig for å nå frem i ordinære politiske prosesser. Dette er en av årsakene til at Sametinget ble etablert i 1989. Det første Sameting ble åpnet 9.oktober 1989. Sametinget er det samiske folkets folkevalgte parlament i Norge og er et selvstendig folkevalgt organ. Sametinget skal styrke samenes politiske stilling og fremme samenes interesser i Norge samt bidra til en likeverdig og rettferdig behandling av det samiske folket. Sametinget er et demokratisk instrument for samisk selvbestemmelse og for utvikling av nyttige og nødvendige tjenester og tilbud til den samiske befolkningen. Sametinget er samenes talerør nasjonalt og internasjonalt. Sametinget vil bidra til at rettighetene i FNs erklæring om urfolks rettigheter implementeres i lovverk og praktisk politikk som påvirker vår hverdag

Sametinget har i 2017 gitt en supplerende rapport til FNs barnekomité (FNs barnekomité (2018) avsluttende merknader til Norges kombinerte femte og sjette periodiske rapport), og en tilleggsrapport våren 2017. I innspillet var det vist til den pågående revideringen av opplæringsloven, og gjort kjent for komiteen at Sametinget ikke er fornøyd med dagens opplæringslov sin håndtering av samiske elevers rettigheter. Sametinget påpekte blant annet at undervisningsmaterieell må foreligge på alle samiske språk, at rekruttering av undervisningspersonell må styrkes, at samiske skoletilbud må opprettholdes, at nasjonale skoleutviklingsstrategier må inkludere samiske barn, at individuell rett til samisk språkbud blir lovfestet og at samiske barn med særskilte behov for tilrettelegging må sikres et skoletilbud på deres eget språk og på grunnlag av deres kulturverdier.

FNs barnekomité fulgte opp dette og gav Norge i 2018, følgende anbefaling: *Barn som tilhører en minoritetsgruppe, og urfolksbarn (art 33). Med henvisning til sin generelle kommentar nr. 11 (2009) om urfolksbarn og deres rettigheter etter konvensjonen anbefaler komiteen at parten (a) håndhever den retten alle samiske barn i skolealder har til å få opplæring på samisk, og sikrer at den nye opplæringsloven i betydelig grad styrker deres rettigheter, uavhengig av barnets bostedstatus.*

Folkerettslig grunnlag

Retten til utdanning er en fundamental menneskerettighet. Det går frem av blant annet § 26 i Verdenserklæringen om menneskerettigheter at enhver har rett til undervisning. Denne rettigheten er altså ikke begrenset av forutsetninger som f.eks. kjønn, evner, religion eller etnisitet. Det står også at elementær undervisning skal være gratis og obligatorisk.

Barns rettigheter til opplæring og utdanning belyses i flere internasjonale konvensjoner. Barnekonvensjonen er implementert i norsk lov med forrang for norsk lov.

Barnekonvensjonens artikkel 30 søker å gi urfolks barn et likt vern for sin kultur og sitt språk, som majoritetssamfunnet. Det er viktig å huske på at alle urfolksrettigheter som er nedfelt i blant annet FNs erklæring om urfolks rettigheter og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, også gjelder barn. Det er relevant å vise til ILO nr. 169. art. 27. Her omtales retten til utdanning og plikten for staten til å gi utdanning som ivaretar urfolks historie, kunnskap og kultur. Art. 28 er også høyst relevant da den omhandler rett til opplæring på grunnlag av sitt eget språk. Sametinget viser også til FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 27 og Grunnloven § 108, som også gjelder barn og deres rett til å bevare og utvikle språk og kultur. Sametingets plenumssak 007/21

Konsultasjoner

Stortinget vedtok 7. juni 2021 å lovfeste regler om konsultasjoner i sameloven. De nye lovbestemmelsene tredde i kraft 1. juli 2021. Lovbestemmelsene skal legge til rette for mer effektive og bedre konsultasjoner mellom offentlige myndigheter og Sametinget eller andre samiske interesser. Loven forankrer konsultasjonsplikten for alle forvaltningsnivåer, også kommuner og fylkeskommuner.

Samtidig med at loven trådte i kraft, ga det daværende Kommunal- og moderniseringsdepartementet ut en veileder for kommuner og fylkeskommuner.

Loven gir Sametinget innflytelse og mulighet til å påvirke og å bli hørt. Der det er uenighet mellom Sametinget og statlige myndigheter fremgår dette når sakene behandles i Regjering og Storting. Til eksempel har Sametinget ikke gitt sin tilslutning til Regjeringens lovforslag om Opplæringsloven som ble sendt Stortinget i våren 2023.

I tillegg til konsultasjonsmøtene gjennomføres jevnlige møter mellom Sametinget og representanter for Regjeringen eller de ulike departement, hvor situasjon og utviklingsbehov for samiske samfunn, saker av grunnleggende prinsipiell karakter, pågående prosesser og aktuelle samepolitiske saker tas opp. Møtene avholdes på både politisk og administrativt nivå. Slike møter kan også avholdes etter behov.

Samiske barn og FNs konvensjon om barnets rettigheter

Utdanningspolitikken for den samiske befolkningen i Norge har sitt grunnlag blant annet i ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, FNs barnekonvensjon og FNs erklæring om urfolks rettigheter. Til tross for dette får fremdeles ikke samiske barn i alle tilfeller oppfylt alle sine rettigheter. Dette kan skyldes både nasjonal lovgivning som ikke synes å være i samsvar med internasjonale konvensjoner, eller offentlige myndigheters praksis som avviker fra nasjonal og internasjonal rett. Norge er et svært ressursrikt land og har implementert barnekonvensjonen i sitt lovverk. Det må derfor forventes at staten etterlever forpliktelsene etter barnekonvensjonen. Til eksempel må staten unngå at mangel på menneskelige ressurser får konsekvenser for barns rettigheter etter barnekonvensjonen som også er belyst i Stortingsmelding; Meld.St. 13 (2022-2023) Samisk språk, kultur og samfunnsliv, kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning.

1 Generelle gjennomføringstiltak

1.1 Nasjonale strategier

Regjeringen utarbeider en rekke satsinger, initiativer, planer og strategier for å oppnå sine mål om et bedre liv og optimale muligheter for barn og unge. Disse er dessverre ofte ikke tilpasset samisk språk, kultur og samfunnsliv. Sametinget viser her til nasjonal satsing jf digitalisering i skolen. Sametinget har tidligere løftet opp at staten må iverksette en strategi som også omfatter å se dette i sammenheng med språkløftet og digitaliseringsstrategien.

Til eksempel hadde ikke tiltakene om digitalisering i 2019 samisk innretning. Det vil si at den samiske skolen ikke oppfylte alle kriterier tillagt satsingen, og som gjorde det vanskelig å delta. Det er departementets ansvar å legge til rette for at rammene for opplæring er de samme for samiske barn som for norske elever. Sametinget mener at KD må iverksette særskilte tiltak som innretter seg direkte mot behovene i den samiske skolen og opplæringa. Tiltakene må også understøtte fagfornyelsen.

Sametinget forventer at Regjeringen sørger for at nasjonale satsinger og strategier i barnehage og skole alltid inkluderer samiske barn i barnehage og elever i skolen; samisk språk, opplæring på grunnlag av samiske kulturverdier og det helhetlige samiske barnehage og skoletilbudet. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 29 om formålet med utdanningen og artikkel 30 om at barn av minoriteter og urfolk ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe, samt artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering.

Per i dag er digitaliseringstiltak i skoler og barnehager mindre tilrettelagt for samiske språk sammenlignet med norsk. Sametinget forventer at Regjeringen sikrer at nasjonale satsinger og strategier i barnehager og skoler alltid omfatter samiske barn i barnehager og elever i skolene, inkludert innen digitalisering.

1.2 Budsjett

Som forklart i Norges periodiske rapport får kommunene sine bevilgninger over statsbudsjettet, og prioriterer selv hvordan de vil fordele midlene. Det gjelder også lovpålagte plikter, herunder tjenester som ytes til samiske barn og unge. Dette kan eksempelvis være helsetjenester, barnehage og skole.

Også Sametinget får sine bevilgninger over statsbudsjettet. Den norske Regjeringen anerkjenner ikke at konsultasjonsavtalen mellom Regjeringen og Sametinget (nevnt innledningsvis) også bør omfatte budsjettspørsmål. Konsekvensen av dette er at Sametinget ikke har direkte innflytelse over størrelse på eller fordeling av statsbudsjettets midler til samiske formål.

Sametinget har over år opplevd manglende budsjettutvikling. Over flere statsbudsjetter har bevilgningene medført realnedgang på grunn av manglende kompensasjon for lønns- og prisvekst eller såkalte effektiviseringskutt som har gjort bevilgningene mindre. Når Sametinget har fått over lønns- og prisvekst, har dette som regel vært i form av øremerking, innlemmelse av nye kommuner i språkforvaltningsområdet, eller for å dekke økt husleie hos institusjoner. Statlige økonomiske bevilgninger til samiske formål anses av mange å være rene politiske beslutninger som Regjering og Storting kan fatte uten å ta hensyn til statens menneskerettslige forpliktelser overfor samene som et urfolk. Det er imidlertid vanskelig å argumentere for at det årlige statsbudsjettet, som et av våre viktigste politiske mål- og styringsdokumenter, kan vedtas uten at det tas hensyn til statens folkerettslige forpliktelser overfor samene. Dette gjelder ikke bare bevilgninger til samiske formål, men også andre statlige økonomiske bevilgninger som virker inn på den nasjonale gjennomføringen av internasjonale menneskerettigheter. Realnedgang i budsjettet knyttet til for eksempel samisk helse, utdanning, språk og kultur bidrar til en svekket gjennomføring av disse grunnleggende menneskerettighetene.

FNs komité for bekjempelse av rasediskriminering (CERD) påpekte behovet for en konsultasjonsordning mellom Sametinget og statlige myndigheter i budsjettspørsmål, samt norske myndigheters systematiske underfinansiering av samiske språk- og opplæringstiltak i sin rapport om Norge i 2015.

Sametinget mener Regjeringen må sørge for tilstrekkelige bevilgninger til både kommunene og Sametinget slik at rettighetene til samiske barn og unge kan ivaretas på en tilstrekkelig måte og på lik linje med rettighetene til barn av majoritetsbefolkningen. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering

1.3 Respekt for barnets synspunkter/barns medvirkning

November 2022 opprettet Sametinget et samisk barneforum. I barneforumet deltar ti elever fra 5. - 10- trinn fra hele landet. Sametingets opprettelse av samisk barneforum har som intensjon å fremme samiske barn og unges stemme, og vil med dette sikre at samiske barn og unge blir hørt og får medvirke til utvikling av gode oppvekstvilkår og læringsmiljøer. Det er viktig å vite hva samiske barn og unge selv erfarer og tenker om sin hverdag. Vi må samtale med og ikke om barn når vi jobber med områder der barn har mer kunnskap og erfaring på enn det voksne har. Sametingsrådet vil inkludere samiske barn og unge i sin politikktutvikling og arbeide med forebygging av mobbing ved å etablere et samisk barneforum. **Sametinget ber regjeringen sikre samiske barns stemmer i etableringen av nasjonale medvirkningsorganer for barn og unge.**

2 Generelle prinsipper

2.1 Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn

For å beskytte urfolksbarn mot diskriminering må man legge forholdene til rette for forståelse, aksept og verdsettelse av kulturell diversitet. Dette kan oppnås gjennom å gi majoritetsbefolkningen tilstrekkelig kunnskap om urfolks kultur og språk, og bør iverksettes på et tidlig stadium i oppveksten.

Samiske barn og unge i Norge opplever rasisme og stigmatisering som trolig skyldes at majoritetsbefolkningen mangler kunnskap om den samiske befolkningens mangfold, historie og levemåte, både tidligere og i dag.

Til eksempel viser rettighetsorganisasjonen Redd barna, som er partipolitisk og religiøst nøytral, en tydelig og sterk stemme i henhold til rettigheter for samiske barn- og unge. Redd barna har samisk innhold og perspektiver i sine satsinger og sitt arbeid. Undervisningsressursen Rettighetslottet for barnehage og skole, omhandler barns rettigheter og FNs bærekrafts mål og er oversatt til tre samiske språk.

I årene mellom 2020-2023 fornyes alle læreplaner i Norge. De samiske læreplanene og de samiske parallelle likeverdige læreplanene ble fornyet samtidig med de nasjonale læreplanene.

De samiske parallelle likeverdige læreplanene gjelder i forvaltningsområde for samisk språk og for elevgrupper som får opplæring i og på samisk, jf Opplæringsloven. Disse var gjeldende første gang fra 1997 og vi fikk to læreplanverk, LK20 og LK20S.

I overordnet del tilhørende de nye læreplanene, under opplæringsens verdigrunnlag, er det poengtert at sitat:

«Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge. Vår felles kulturarv har utviklet seg gjennom historien og skal forvaltes av nålevende og kommende generasjoner. Det er også vedtatt at alle elever gjennom opplæringen skal få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv».

Dette betyr at alle nye læreplaner for fag, skal ha samisk innhold, enten implisitt eller eksplisitt, og gjelder de nasjonale læreplanene, de samiske parallelle likeverdige læreplanene og de særskilte samiske læreplanene.

Sametinget har etter gjeldende opplæringslov § 6-4 første og andre ledd myndighet til å bestemme samisk innhold i nasjonale læreplaner i henhold til gitte retningslinjer, i læreplaner for opplæring i samisk språk i grunn- og videregående opplæringa, og i læreplaner for særskilte samiske fag i videregående opplæring. Samisk innhold i de samiske skolene skal derimot fastsettes av Kunnskapsdepartementet.

Sametinget mener at det er paradoks at samene selv ikke har myndighet til å fastsette det samiske innholdet i samisk skole. I ny opplæringslov 2024 er dagens lov om Sametingets fastsettelsesmyndighet videreført til tross for at Sametinget har gjennom mange konsultasjoner med Kunnskapsdepartementet krevd at loven må endres til at Sametinget fastsetter samisk innhold i læreplaner i samisk skole.

Sametinget har vist til selvbestemmelsesretten som er stadfestet i FNs erklæring om urfolks rettigheter fra 2007 som slår fast at urfolk har rett til selvbestemmelse og at urfolk fritt bestemmer sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Videre slår erklæringen fast at urfolk har rett til autonomi eller selvstyre i saker som angår deres indre og lokale anliggender. Dette gjelder også opplæringssektoren. Den slår også fast at urfolk har rett til ordninger for finansiering av sine autonome funksjoner. Sametinget innehar kompetanse og skal selv bestemme samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene og har argumentert om at dette må komme eksplisitt til syne i opplæringsloven. Det har vært vist til urfolks rett til selvbestemmelse, som gir urfolk rett til selv å bevare og utvikle sin kultur, jf. Grunnloven § 108.

Fagfornyelsen skal evalueres over en periode på fem år. Evalueringen skal kretse rundt følgende fire hovedtemaer: prosessen med å utvikle det nye læreplanverket, kvaliteten på læreplanverket, tiltak for at det nye læreplanverket tas i bruk: veiledning, kompetanse og støtte og endringer i skolen som følge av fagfornyelsen. Evalueringen deles i flere prosjekter med en ramme på 50 millioner kroner. Sametinget hadde konsultasjoner med Utdanningsdirektoratet i forkant av utlysningen på oppdraget om at forskningen også skulle ivareta samisk skole. Den som fikk oppdraget, rapporterte at de ikke hadde kompetanse om samisk skole og at de derfor ikke kunne ivareta det. Dermed ble det utlyst et oppdrag som angår kun samisk skole og som Sámi Allaskuvla fikk, det vil si «prosjekt 2 - Fagfornyelsen i samiske skoler og for samiske elever». Prosjektet fikk en ramme på 5 millioner kroner. Den smale rammen medførte at en bare kunne konsentrere seg om noen få tema. Ulempen av dette ble at de andre prosjektene ikke omfattet situasjonen i samisk skole. Eksempelvis finnes det ingen forskning om hvordan samisk skole er i forhold til prosjekt 5 «Fagfornyelsen i praktiske og estetiske fag.» Den forskningsbaserte evalueringen skal bidra med kunnskap som er nyttig for

beslutningsdeltakerne, forvaltning, skolens praksis og elevenes læring. Etter Sametingets syn medfører dette at den samiske skolen ikke har anledning til å justere implementeringen av fagfornyelsen etter dens intensjoner.

2.2 Statistikk

Sametinget er bekymret for mangelen på statistikk og kunnskap om samisk grunnopplæringssektor. Riksrevisjonen peker på at Kunnskapsdepartementet har for begrenset styringsinformasjon til å kunne vurdere måloppnåelsen og kvaliteten på samiskopplæringen.

Sametinget ser viktigheten av å tydeliggjøre de ulike aktørenes ansvar innen feltet og mener at dette vil bedre styringsmulighetene av sektoren og klargjøre de mål som er satt for sektoren. Sametinget ser det hensiktsmessig at en gjennomgang av roller og oppgaver innenfor samisk grunnopplæring blir gjennomført med hensikt om å tydeliggjøre ansvar. Det er naturlig at Sametingets rolle og ansvar blir en del av denne gjennomgangen.

2.3 Forskning om mobbing i den samiske skole og barnehage.

Det er behov for forskning om mobbing i den samiske skole og barnehage. Vi vet at hver eneste dag opplever samiske barn og unge mobbing, vold og trakassering og andre krenkelser i Norge. Det skjer i barnehagene, på skolene, på skolevei, i garderobes, på fritidsaktiviteter og også på sosiale medier. Tall fra Elevundersøkelsen høsten 2022 viser at 5,9 prosent av elevene blir mobbet to til tre ganger i måneden eller oftere, og i en studie av unge samers psykososiale helse (Hansen & Skaar 2021) viser at andelen elever som krenkes og mobbes i samiske områder er høye sammenlignet med resten av landet.

Høsten 2022 la NIM (Norges Institusjon for menneskerettigheter) frem forskning om “. Holdninger om samer og andre minoriteter i Norge”. Den undersøkelsen viser at det forekommer samehets og eksisterer fordommer mot samer.

En rapport av Analyse og Tall, på vegne av Amnesty International Norge, september 2023 om; “Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook. Denne rapporten viser at hver fjerde ytring om samer på Facebook er negativ, og som er en unik kartlegging av ytringsklimaet for samer på plattformen. Videre forteller rapporten at ”Samer i Norge har en lang historie med undertrykking og diskriminering. I dag er samer anerkjent som urfolk som gir dem rettigheter som bl.a. skal sikre minoritetsvern og motvirke diskriminering. Samtidig vet vi fra tidligere undersøkelser at mange vet lite om samer, som fører til negative holdninger og hets. Stadige negative ytringer om gruppen du identifiserer deg med kan gjøre at du føler deg isolert og mindreverdig. Tidligere undersøkelser viser at folk som utsettes for netthets kan bli redde, sove dårlig og bli nervøse for å delta i debatten. Netthets truer derfor ytringsfriheten til minoriteter. Det kan også påvirke samfunnets oppfatning av minoriteter og opprettholde diskriminering.”

Rapporten viser også at Fosen saken førte til en klar økning i negative kommentarer om samer. Det bekymrer Sametinget da en kan vente seg flere saker fremover der samers rettigheter kommer i konflikt med energiproduksjon, mineralutvinning og infrastruktur”.

Fra NOU 2015:2 «Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø» er en av konklusjonene at det finnes store kunnskapshull om mobbing i samiske skoler og skoler med samiske elever. Det eksisterer i dag svært lite forskning om mobbing, krenkelser og diskriminering av samiske barn og unge i barnehager og skoler. For å kunne sette inn de rette tiltak som bedrer det psykososiale miljøet i barn og unges læringsmiljø må disse kunnskapshullene ha en systematisk gjennomgang. Identitetsskapende forskning på området er nødvendig slik at nasjonale antimobbeprogrammer kan tilpasses og de rette tiltak kommer på plass for samiske barnehage- og skolemiljøer.

2.4 Forskning rundt identitet og mobbing

Forskning rundt identitet og mobbing i den samiske skole og barnehage er nødvendig for å få kunnskap om temaet, og sikre at de rette tiltak tilpasset samiske samfunn, skolemiljøer og barnehager iverksettes. Sametinget ber Regjeringen om å sikre nødvendige økonomiske rammer til forskningsmiljøer som kan bringe frem kunnskap om temaet. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering.

2.5 Barnets beste

FNs komité for barnets rettigheter har i sine avsluttende merknader etter Norges fjerde rapportering anbefalt parten å videreføre og styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir behørig innarbeidet i alle lovbestemmelser og i rettslige administrative beslutningsprosesser, herunder familierelaterte prosesser og prosesser som gjelder alternativ omsorg og innvandring, samt i alle prosjekter, programmer og tjenester som har innvirkning på barn. Komiteen anbefalte videre parten å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna.

I sin femte og sjette rapportering til FNs komité for barnets rettigheter har Norge listet opp eksempler på hvordan barnets beste som generelt prinsipp blir innarbeidet i lovbestemmelser og generelle beslutningsprosesser. Parten kommenterer ikke her komiteens anbefalinger om å utarbeide retningslinjer for anvendelsen av prinsippet om barnets beste i praksis.

Til tross for at begrepet «barnets beste» innarbeides i nasjonal lovgivning og eksempelvis omhandles i relevante utdanninger, viser erfaringene at når beslutninger skal fattes på lavere forvaltningsmessig nivå, for eksempel i en kommune, blir det ikke i tilstrekkelig grad tatt hensyn til bredden i prinsippets innhold. Barnets språklige og kulturelle identitet er en del av begrepet «barnets beste». I formålsskapittelet til ny barnevernlov fremgår det at barnets språk, kultur, etnisitet og religion skal tas med i barnets beste- vurderingen. Sametinget mener Regjeringen må følge opp komiteens anbefaling og sørge for at det utarbeides retningslinjer for hvordan prinsippet om barnets – beste vurderingen anvendes i praksis. Videre erfarer Sametinget at offentlige myndigheter ikke registrerer samiske barns etnisitet, kultur og språk med begrunnelse i at etnisitet ikke formelt registreres. Dette medfører at samiske barn under barnevernets omsorg usynliggjøres. Det medfører også manglende kunnskap om ivaretagelse av samiske barns rettigheter når de er under barnevernets omsorg. Samtidig finnes det ikke dokumentert kunnskap om hvor mange samiske barn som er /har vært under barnevernets omsorg, og hvordan deres livssituasjon og levekår er.

3 Vold mot barn

3.1 Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt

Behov for forskning om samiske barn og unge og vold

Forskning viser at samer generelt er mer utsatt for vold enn majoritetsbefolkningen for øvrig. En stor del av disse overgrepene har skjedd i barndommen. I Norge har vi ikke statistisk materiale om samiske barn og vold. Vi vet ikke omfang, hvilken type vold, hva som gjøres og hva som er gode hjelpetilbud for samiske voldsutsatte barn. Forskning er nødvendig da det foreligger for lite kunnskap om samiske barn og vold. Kunnskapsmangelen omfatter omfang av vold, tilgang til hjelpetjenester og hvordan best forebygge vold. Vi vet også lite om samiske barn med funksjonsnedsettelse og deres utsatthet for vold. Omfanget av digital vold øker. Det er ingen forskningskunnskap om samiske barn og digital vold.»

Statistisk materiale om samiske barn og vold er nødvendig for å fortsette kampen mot vold i den samiske befolkning. Sametinget har bedt Regjeringen om å sikre nødvendige økonomiske rammer til forskningsmiljøer som kan bringe frem kunnskap om temaet. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 19 om at alle barn har rett til at ingen skader eller misbruker dem.

4 Familie og alternativ omsorg

4.1 Familiemiljø og foreldreveiledning

Veiledningsorgan for kommunale barnevernstjenester

Når kommuner gjennom strukturendringer får større ansvar og autonomi i barnevernet, er det viktig å sikre at kunnskap om samiske barns rettigheter og behov er tilstede i kommunene. Sametinget ser at dette vil være en utfordring, særlig i kommuner som har få samiske innbyggere. Samisk nasjonalt

kompetansesenter har ansvar for veiledning ovenfor kommunale barnevernstjenester. Kommuner bør også ha en formalisert forpliktelse til å kontakte samisk kompetansesenteret når omsorgsovertakelse av samiske barn vurderes. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 30 om at barn av minoriteter og urfolk ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe, samt artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering

Regjeringen har etablert et samisk nasjonalt veiledningsorgan som har ansvar for veiledning ovenfor kommunale barnevernstjenester. Kommuner bør ha en formalisert forpliktelse til å kontakte samisk veiledningsorgan når omsorgsovertakelse av samiske barn vurderes.

4.2 Barn fratatt sitt familiemiljø

Samiske barns rettigheter blir ikke ivaretatt i barnevernet.

Barneverntjenesten i Norge har ikke tilstrekkelig kompetanse om samiske barns kulturelle og språklige rettigheter når tiltak etter barnevernsloven gjennomføres.

Sametinget har over mange år fått tilbakemelding på at samiske barns språklige og kulturelle bakgrunn ikke vurderes eller vektlegges innenfor barnevernets arbeid. Dette har også ført til at enkelte saker har blitt prøvd i rettssystemet.

Samiske barns etnisitet, språk og kultur registreres ikke når det samiske barnet er under barnevernets omsorg. Dette medfører at vi ikke har register over hvor mange samiske barn som er under barnevernets omsorg, og hvordan deres rettigheter som urfolk barn ivaretas. Deriblant vet vi ikke om de får opprettholde sitt språk, leve i pakt med medlemmer av sin egen gruppe, eller hvordan deres helsetilstand er. Det finnes heller ikke statistikk som kan belyse hvor mange samiske barn som er eller har vært under barnevernets omsorg. Forskning viser også at kunnskap om samiske barns rettigheter ikke er tilstrekkelig kjent innenfor barnevernstjenestene og beslutningsorganer.

Sametinget forutsetter at Regjeringen sørger for at samiske barn så langt det er mulig plasseres i samiske fosterhjem. Når det iverksettes kampanjer for å få flere fosterhjem, må det samtidig iverksettes tilsvarende kampanjer rettet særskilt mot mulige samiske fosterhjem.

5 Funksjonsnedsettelse, helse, sosial og velferd

5.1 Behov for forskning om samiske barn og unges helse

Det foreligger i dag lite dokumentert kunnskap om samiske barn og unges helse generelt. For barn og unge som har vært under barnevernets omsorg finnes det ingen dokumentert kunnskap. I Norges rapportering nevnes for eksempel at det ikke finnes statistikk om selvskadning og selvmord blant samiske barn og unge. Samiske ungdom er også eksponert for rasistiske og vanskelige hendelser, nettopp for de de er samiske. Dette påvirker deres psykisk og fysiske helse i stor grad. For å kunne sikre samiske barn og unge en god psykisk og fysisk helse er det påkrevd at forskningsbasert kunnskap på feltet styrkes. Dette er særlig viktig for samiske barn under barnevernets omsorg. Sametinget har bedt Regjeringen om å sikre nødvendige økonomiske rammer til forskningsmiljøer som kan bringe frem kunnskap om temaet. Dette vil føre til bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 24 om at alle barn har rett til et godt helsetilbud.

5.2 Behov for helsepersonell med kjennskap til samisk språk og kultur

Samiske barn som av ulike årsaker er i kontakt med helsevesenet opplever at helsepersonell ikke kjenner deres språk og kultur. Små barn fra samiske områder er ofte enspråklige. Barn med alvorlige helseproblemer (sterke funksjonshemninger, alvorlig sykdom, kreft osv.) er mye i kontakt med helsevesenet, over lengre tid, og muligens hele livet. Spesielt mens de er små og ennå ikke har tilegnet seg det norske språket, er det viktig at helsepersonell er i stand til å kommunisere med barna uten at foreldre eller andre nærstående må fungere som tolk.

Språkutvalget for samiske språk har i sin utredning «NOU 2016:18 – Hjertespråket»^[1] anbefalt en individuell rett til språk- og kulturtilpassede helsetjenester, der dette er nødvendig av hensyn til pasientsikkerheten. Utvalget anbefaler også andre tiltak for å forbedre helsetjenestene for samer, for eksempel en utvidelse av eksisterende nasjonale team, fjernkonsultasjoner, læringsprogram for helsetjenesten med fokus på samisk kulturforståelse og utarbeidelse av en veileder til kommunene om tilrettelegging for samiske språk i helsetjenesten. For å kunne sikre samiske barn og unge en god oppfølging av deres helsemessige situasjon er det nødvendig å sørge for at samisk helsepersonell er tilgjengelig. Sametinget har bedt Regjeringen om å iverksette tiltak for å øke rekrutteringen av personer med kompetanse i samisk språk og kultur i helsevesenet. Dette vil føre til bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 24 om at alle barn har rett til et godt helsetilbud. Regjeringen må særskilt legge til rette for at samiske barn og unge som sliter med psykisk helse, får et hjelpetilbud tilrettelagt deres språk og kultur.

5.3 Barnefattigdom i samiske områder

I enkelte samiske områder i Norge er det observert en høyere andel barn som lever i familier med vedvarende lav inntekt sammenlignet med det nasjonale gjennomsnittet. For eksempel, i Kautokeino og Kåfjord, er andelen barn i slike familier markant høyere. Dette indikerer at barnefattigdom kan være et særlig fremtredende problem i disse samiske samfunnene.

Folkehelseundersøkelser fra de samiske områdene i Nord-Norge viser at samiske familier ofte rapporterer om lavere bruttoinntekt og større økonomiske vansker enn ikke-samiske familier i de samme områdene. Dette fremhever behovet for målrettede tiltak for å adressere de økonomiske utfordringene som er spesifikke for samiske samfunn.

Disse funnene understreker viktigheten av å samle mer detaljert og omfattende data for å forstå omfanget av barnefattigdom blant samiske barn. En slik forståelse er nødvendig for å utvikle effektive strategier som kan forbedre økonomiske forhold og fremme en sunnere og mer stabil oppvekst for barn i disse samfunnene.

Samiske LHBTIQ+ barn

Også blant samiske barn finner vi et bredt spekter av representasjon for mangfold. Dette inkluderer barn som kan være kjønnskreative og/eller hører til under «LHBTIQ+»-paraplyen. Det er gjort lite forskning på skeive barns levekår i det hele tatt, men forskning gjort av «Sintef» (for ikke-samiske) slår fast at:

«Funnene viser at særlig transpersoner og bifile er overrepresentert på en rekke parametre. Blant transpersoner rapporterte flere enn to av tre at de har hatt selvmordstanker, og i underkant av en av tre at de har forsøkt å ta sitt eget liv. Vi vet ikke så mye om levekår og særskilte helseutfordringer blant lhbt-barn: i den nevnte undersøkelsen var de yngste respondentene mellom 16 og 19 år, og utgjorde bare en liten andel av det totale antall respondenter.»

Denne undersøkelsen er mangelfull når det kommer til de minste barna, og det er også viktig å påpeke at dette ei heller inkluderer samiske barn – selv om man kan anta at deler av opplevelsene kan være like for både samiske og ikke-samiske barn. Det er nærliggende å tro at det kan være ekstra utfordringer og belastninger blant skeive samiske barn da de faller inn under kategorier for interseksjonalitet. Med interseksjonalitet menes det at man bærer på flere ulike identitetsmarkører som innvirker på individet. Sammensetningen av å være både en etnisk minoritet, og en person som bryter med normer for kjønn og seksualitet kan derfor være belastende og virke begrensende for menneskets handlingsrom og muligheter – i tillegg til økt eksponering og utsatthet for hets og diskriminering.

Det er sårt tiltrengt med tiltak og strategier som ivaretar skeive samiske barns levevilkår. Dette må gjøres gjennom forebyggende tiltak for hets og diskriminering for en ekstra utsatt gruppe. Det må sikres flere selvmordsforebyggende tiltak.

Økt satsning på kunnskapsinnhenting og forskning på forhold for samiske barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet. Sikre formidling av innhentet kunnskap, og heving av kunnskapsnivå blant helsepersonell/helsetjenester.

6 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter

6.1 Barnehage

Sametinget har allerede i rapporten fra 2016 påpekt følgende punkter: Endring i barnehageloven Utarbeide eget samisk rammeplan for barnehager

Samiske barn har fortsatt ikke lovfestet rett til samiskspråklig barnehagetilbud uansett hvor i landet de er bosatt. Barnehageloven forplikter barnehagen til å ta hensyn til samiske barns språk og kultur og til å legge forholdene til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur. Imidlertid er det etter barnehageloven kun innenfor samiske distrikt at barnehagetilbudet til samiske barn skal bygge på samisk språk og kultur. Dette medfører at veldig mange samiske barn i Norge ikke får et barnehagetilbud basert på samisk språk og kultur. Barn av majoritetsbefolkningen har en lovfestet rettighet til et barnehagetilbud på sitt eget språk. For samiske barn eksisterer ikke denne retten til et barnehagetilbud på sitt eget språk, samiske språk. Styrking av samiske barns rett til samiskspråklig barnehagetilbud, vil også sikre samiske barn en helhetlig rett til samisk språk og kultur i det 18-årige utdanningsløpet.

Da samiske barn ikke har fått styrket sin rett til samiskspråklig barnehagetilbud har Sametinget bedt Regjeringen om å prioritere å sette ned et ekspertutvalg for gjennomgang av barnehageloven med utgangspunkt i samiske barns, urfolksbarn, rettigheter til samiskspråklig barnehagetilbud. Sametinget ber om at det samtidig gjøres en tydeliggjøring i Rammeplan for barnehagen om innholdet i samiskspråklige barnehager, om hvilke rammer og krav som skal være utgangspunktet for innholdet i samiskspråklige barnehager.

6.2 Kvalitetskrav til samiske barnehagetilbud i Norge

Sametinget mener at barnehagemyndighetens plikt etter barnehageloven § 10 er utydelig. Formuleringene i barnehageloven viser til at barnehagetilbudet til «samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur», og at «i øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur». Sametinget mener at ordlyden fører til et ulikt tilbud nasjonalt for samiske barn fra kommune til kommune. Barnehagen er, for mange familier, den viktigste støtten til å bevare og utvikle barns samiske språk. For å sikre at samiske barn får mulighet til å utvikle sitt samiske språk i barnehagen, bør man ikke skille mellom kvalitet på samiskspråklige tilbud i kommuner som er i samiske distrikt og andre kommuner.

Sametinget har bedt om at det samtidig vurderes en tydeliggjøring i Rammeplan for barnehagen om innholdet i samiske barnehager, om hvilke rammer og krav som skal være utgangspunktet for innholdet i samiskspråklige barnehager. Rammeplan for barnehagen er et viktig dokument som gir retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplan for barnehagen 2017, er utgitt av Kunnskapsdepartementet, og gir overordnede bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver. Sametinget og Kunnskapsdepartementet har konsultert og blitt enige om innholdet i rammeplan for barnehagen. Rammeplanen tredde i kraft 1. august 2017.

Sametingets 5-årige utviklingsprosjekt SáMOS (Samiske barn i nye pedagogiske rom) 2018-2023, hvor hovedmålet har vært å sikre at samiske barn møter et oppvekstilbud som tar utgangspunkt i og videreformidler, bevarer og utvikler samiske språk, kultur og samfunnsliv. De mest markante resultatene fra prosjektet er at det er utviklet pedagogiske prinsipper for samiske barnehager og det er levert rapport om sterke språkmodeller. Disse resultatene vil bidra til å kunne tydeligere definere det pedagogiske innholdet i samiske barnehager, og beskrive hvilke rammevilkår som må være til stede for at det pedagogiske innholdet i samiske barnehager skal være av høy kvalitet.

Sametinget mener at *pedagogiske prinsipper* for samiske barnehager og *Sterke språkmodeller* vil legge grunnlaget til en egen samisk rammeplan for samiskspråklige barnehager. Videre bør disse resultatene legges til grunn for å få anerkjent samisk barnehagepedagogikk som en egen pedagogisk retning.

6.3 Mangel på samisk fagpersonell

Sametinget har allerede påpekt dette i 2016:

Det er stor mangel på samiskspråklige barnehagelærere, fagpersoner innenfor blant annet spesialpedagogikk og øvrig personale i den samiske barnehagen. Dette er et alvorlig problem for tilgangen til og kvaliteten på samisk barnehagetilbud.

6.4 Krav om samiskspråklige ansatte i samiske barnehager

Sametinget mener at lovverket må tydeliggjøres slik at samisk språkkompetanse er ett av kravene til ansatte som skal jobbe i samiskspråklige barnehager, på lik linje med norskkrav i norske barnehager, slik at man unngår situasjoner der det ansettes norskspråklige i samiskspråklige barnehager.

6.5 Voksentesetthet

Voksentesetthet i barnehagene gir gode resultater for forutsetninger for barns språkutvikling. Erfaringer viser at økt voksentesetthet og enspråklige strategier i barnehagene bidrar til at barn blir funksjonelle samiskspråklige. Sametinget har bedt Regjeringen om å iverksette tiltak for å øke rekrutteringen av personer med kompetanse i samisk språk og kultur i barnehagene

6.6 Kompetanseheving

Det er enighet mellom Sametinget og Regjeringen om at barnehagen må ha kunnskap og kompetanse om samiske språk og samisk kultur for å kunne ivareta det samiske innholdet i rammeplanen, både i samiske barnehager og andre barnehager med samiske barn. Regjeringen stiller seg positiv til forslaget fra Utvalget for etter- og videreutdanning i barnehage og skole peker i NOU 2022: 13 *Med videre betydning*. Et helhetlig system for kompetanse- og karriereutvikling i barnehage og skole om at det opprettes et felles samarbeidsforum på nasjonalt nivå, for å styrke og samle kompetansetiljøene i samisk språk og kultur innenfor dagens lokale ordninger for kompetanseutvikling. Utvalget foreslår også å opprette ett eller flere fagnettverk på tvers av kommune- og fylkesgrenser og på tvers av barnehager og skoler for å styrke og samle kompetansetiljøene i samisk språk og kultur. Regjeringen ønsker også å se på behovet for et nasjonalt fagnettverk for samisk språk og kultur og ha dialog med sektoren om hvordan dette kan gjøres. Sametinget forventer at dette følges opp og prioriteres. Å opprette et felles samisk samarbeidsforum på nasjonalt nivå vil sikre at barnehager og barnehageansatte får den kompetansehevingen som de trenger og som tar utgangspunkt i samisk språk og kultur.

Sametinget erfarer at slik kompetanseutviklingen er struktur i dag, hindrer den kompetanseutvikling i samiske barnehager, spesielt når gjelder kompetanseheving i samisk språk og kultur. Den siste tiden spør samiske barnehageansatte etter kompetansetilbud i sterke språkmodeller og i pedagogiske prinsipper for samiske barnehager. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017) har klare føringer hva innholdet i samiske barnehager skal være. Ansatte skal blant annet arbeide med å fremme barnas samiskspråklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet. Kompetanseheving er avgjørende for å sikre at ansatte kan oppfylle rammeplanens krav. Men i dag er det ingen av utdanningsinstitusjoner i Norge som kan gi et kompetansetilbud i Sterke språkmodeller og i pedagogiske prinsipper for samiske barnehager. Det er mangel på ressurser, både økonomiske, menneskelige og institusjonelle. Videre er det ingen som har en overordnet oversikt over hvilke lokale behov den samiske barnehagesektoren har og hvilket kompetansetilbud som er gitt og gis. Dette begrenser utdanningsinstitusjonens evne til å tilby effektive opplæringsprogrammer og derfor kan det ikke settes i gang kompetansetilbud for samiske barnehage ansatte. Disse strukturelle hindringene har Sametinget signalisert til Kunnskapsdepartementet for å sikre at samiske barnehage ansatte får det nødvendige kompetansetilbudet slik at de kan utvikle seg i sin rolle som samisk barnehagelærer. Sametinget ser at dette kan løses når begge parter anerkjenner at eksisterende strukturer kan være og er et hinder. For å løse dette, foreslår vi å samarbeide for å identifisere disse hindringene og utvikle løsninger sammen, slik at strukturer kan lede til suksess.

6.7 Skole

Samiske barn har ikke en individuell rett til opplæring i og på samisk. Opplæringsloven og friskoleloven sikrer ikke et samisk opplæringstilbud i tilstrekkelig grad. Retten til et samisk skoletilbud er ikke en individuell rettighet for eleven, men begrenses utfra geografi og antall elever som ønsker et slikt

tilbud. Det er kun dersom eleven er bosatt innenfor et samisk distrikt at vedkommende har en *individuell* rett til opplæring i og på samisk.

6.8 Ny Opplæringslov

Opplæringsloven er en av landets viktigste lover. Opplæringsloven regulerer skolehverdagen til over 800 000 elever og over 90 000 lærere i dagens skole.

Opplæringsloven og friskoleloven sikrer fortsatt ikke et samisk opplæringstilbud i tilstrekkelig grad. Riksrevisjonen gjennomførte en forvaltningsrevisjon av opplæring i og på samisk i Norge. Målet med undersøkelsen var å vurdere om samiske elever får et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk, og hvordan statlige virkemidler er innrettet for å sikre et slikt tilbud. Undersøkelsen omfattet perioden 2015–2018. Deres rapport viser blant annet at, sitat: *det er betydelige mangler i opplæringen i og på samisk både når det gjelder læremidler, antall lærere og fjernundervisning. Tilbudet om opplæring er heller ikke godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder. I tillegg er virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører.* Begge disse utredningene, Hjertespråket og Riksrevisjonen understreker det helt sentrale. Skal vi lykkes med å opprettholde og utvikle, samt revitalisere samiske språk i områder der de er svekket av fornorskningen, så krever det mer av den opplæringen som skjer i dag.

Sametinget har hatt konsultasjoner om den nye opplæringsloven, som endte med at Sametinget ikke kunne gi sin tilslutning til lovutkastet. Sametinget mener det er alvorlig at loven ikke styrker samiske elevers rett til opplæring i og på samisk, og ikke legger til rette for rekruttering av samiskspråklige og heller ikke til at elever faktisk blir samiskspråklige. Regjeringen sendte forslag til ny opplæringslov til Stortinget før påske 2023. Lovforslaget ble behandlet i vårsesjonen 2023 i Stortinget. Sametinget ga ikke sin tilslutning til forslag til ny opplæringslov før den ble sendt til Stortinget da Sametinget mente at nytt lovforslaget ikke legger til rette for at flere samiske elever får opplæring i og på samisk slik Sametinget hadde krevd.

Sametingets grunnlag for å ikke gi tilslutning til lovutkastet er at Sametinget er samenes fremste folkevalgte organ, og har dermed mandat til å definere og bestemme rammefaktorene til samisk opplæring. Det er alvorlig at ingen av de viktigste kravene fra Sametingets plenum fikk gjennomslag i konsultasjonene med Kunnskapsdepartementet om å lovfeste retten til samiske læremidler, å legge til rette for at flere utenfor samiske språkforvaltningsområder skal få en ubetinget rett til hospitering i samiskspråklige miljø, å legge til rette for at flere samiske elever får opplæring i og på samisk, at noen byer skal forpliktes til å gi et samisk skoletilbud, som mange byer allerede gjør i dag og at Sametinget må ha fastsettelsesmyndighet av samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene og at retten til opplæring i to eller flere samiske språk lovfestet.

6.9 Samiske læremidler

I den samiske skole har vi ikke samiske læremidler i alle fag til tross for at samiske barn har rett til opplæring i og på samisk. Sametinget ønsker å oppnå et like bredt tilfang av samiske læremidler i alle fag, på sør-, lule- og nordsamisk, som det er læremidler på norsk. Læremiddelsituasjon er fortsatt utfordrende, og spesielt etter fagfornyelsen. Læremidlene skal være av god kvalitet. Med dagens statlige bevilgninger til utvikling av samiske læremidler og stadig revidering av læreplaner, er det ikke mulig å utvikle et tilfredsstillende samiske læremiddeltilbud. Omfanget av samiske digitale læremidler er svært begrenset. Samfunnets etterspørsel etter digitaliserte læremidler medfører også at læremiddelproduksjonen blir dyrere enn den var tidligere. Dette innebærer at de statlige bevilgningene må økes tilsvarende.

Tilgang til samiske læremidler er ikke sikret i ny opplæringslov og friskoleloven. Fortsatt står lovteksten uendret fra rapport år 2016. I konsultasjoner med Kunnskapsdepartementet viste Sametinget til blant annet Riksrevisjonens rapport fra 2019 der de sier at mangelen på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet. Sametinget mener at det er avgjørende viktig at det er tilgang til samiske læremidler i alle fag og for alle trinn, og å ha et variert tilbud av samiske digitale læremidler av høy kvalitet. Sametinget har påpekt at læremidler er lærerens viktigste verktøy i opplæringa. For Sametinget er det prinsipielt viktig at samiske læremidler i større grad forankres i lovverket, noe regjeringen ikke ga sin tilslutning til.

Språkutvalget for samiske språk har i sin utredning «NOU 2016:18 – Hjertespråket» anbefalt at det etableres et nordisk samarbeid med fokus på å utvikle samiske læremidler, samt at det foretas en

gjennomgang av gjeldende regelverk for åndsverkloven, slik at det blir lettere å dele samiske læremidler, læremateriell og digitale leksjoner.

Det er absolutt nødvendig at regjeringen øker bevilgninger til læremiddelutvikling da det fortsatt er slik at samiske læremidler ikke kan produseres uten støtte fra staten.

6.10 Rett til hospitering/språkbadsamlinger i samiskspråklige miljø

Opplæringsloven og forskrift til opplæringsloven åpner for at opplæring i og på samisk og opplæring i finsk og kvensk kan gis som fjernundervisning når opplæringen ikke kan gis av egnede undervisningspersonale på skolen. Opplæringsloven åpner også for at grunnskoleopplæring og videregående opplæring for voksne kan gis som fjernundervisning. Om fjernundervisning står det i dagens regelverk at skoleeier selv velger om fjernundervisning skal kombineres med språkbadsamlinger, og Riksrevisjonens undersøkelse viste at bare 45 prosent av elevene som mottar fjernundervisning, deltar i språkbadsamlinger eller hospiteringsopphold.

Lovforslaget er at dersom opplæringen blir gitt i form av fjernundervisning, skal kommunen og fylkeskommunen gi eleven tilbud om at en del av opplæringen skjer i et samiskspråklig miljø, når det er nødvendig. Dette betyr at retten til hospitering ikke er lovfestet i ny lov. Det er fortsatt skoleeier/kommunen som bestemmer om det er nødvendig å tilby hospitering.

Sametinget mener at det er alvorlig at loven ikke sikrer kvalitet og måloppnåelse i opplæring i samiskfaget, blant annet gjennom en individuell rett til hospitering. Sametinget viser til læreplanene for samiskfaget der målene er at elevene skal bli samiskspråklige, og at opplæringa skal gis etter sterke språkopplæringsmodeller. Et av virkemiddelet til å oppnå dette er ofte språkbadsamling eller hospiteringsopphold, som er med på å danne grunnlag for kommunikasjon, danning, kulturforståelse, identitetsutvikling, verdier, tradisjonell kunnskap, slekts- og familierelasjoner og områdetilhørighet. Ulike språk- og opplæringsarenaer, både i og utenfor skolen, gir elevene muligheter til å få varierte erfaringer og ulike perspektiver og ideer, og det gir dem muligheter til å utvikle ulike uttrykksformer. I innspill til Sametingets høring om ny opplæringslov uttrykker flere av høringsinstansene bekymring for hvordan fjernundervisning og hospitering gjennomføres i dag. Videre uttrykker de at kommuner bruker økonomi som argument for ikke å tilby hospitering, og at bruken av begrepet nødvendig setter en høy terskel for at elever skal ha rett til å få deler av opplæringa i samiskspråklige miljø.

6.11 Å legge til rette for at flere samiske elever får opplæring i og på samisk

Sametinget er enig i videreføring av gjeldende rett til opplæring i og på samisk, men ikke i de vilkårene som ligger til grunn for realisering av denne retten. Sametinget har flere ganger påpekt at det ikke er rimelig å kreve at det utenfor samiske språkforvaltningsområder må være minst ti elever som velger slik opplæring før opplæring i og på samisk gis. Og hvis denne elevgruppen reduseres til mindre enn seks elever, faller retten på tilbudet vekk. Elever bosatt utenfor forvaltningsområdet har en individuell rett til opplæring i faget samisk, mens retten til å få opplæring på samisk i alle fag er avhengig av at det er ti eller flere elever i kommunen som ønsker slik opplæring. Språkutvalget for samiske språk har i sin utredning «NOU 2016:18 – Hjertespråket» anbefalt at dette tallet reduseres til tre.⁴ Elever bosatt utenfor forvaltningsområdet får heller ikke automatisk oppfylt retten til opplæring i og på samisk, og i mange tilfeller må foreldre/foresatte jobbe hardt gjennom å kreve og argumentere for samiskundervisning, for at barna deres skal få oppfylt denne retten. Denne begrensningen kan ikke oppfattes som annet enn diskriminerende i forhold til samiske elevers mulighet til å velge skoletilbud.

Sametinget har bedt om at Regjeringen gjennom opplæringsloven, sørger for at samiske barn og unge har en individuell rett til å få opplæring i og på samisk, uavhengig av hvor de er bosatt og hvor mange andre som ønsker tilsvarende opplæring. Dette vil sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 29 om formålet med utdanningen og artikkel 30 om at barn av minoriteter og urfolk ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe, samt artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering.

6.12 At noen byer skal forpliktes til å gi et samisk skoletilbud.

Mange samiske samfunn er små lokalsamfunn. Dette medfører at store deler av befolkningen som vokser opp i samiske områder hvor språk og kultur står sterkt og hvor barna har rett til en opplæring i og på samisk, er nødt til å flytte på seg for å ta utdanning og/eller finne arbeid for å tjene til livets opphold. Samiske barn som flytter ut av eller blir født utenfor samiske områder har ikke valgt dette selv. Den samiske befolkningen i Norge må følge samfunnsutviklingen for å ikke bli dårligere stilt enn majoritetsbefolkningen. Dette medfører et flyttemønster hvor svært mange samiske barn bor utenfor de samiske områdene, og deres behov og rettigheter må ivaretas på lik linje med behovene og rettighetene til de samiske barna som vokser opp i samiske områder. Den største delen av den samiske befolkningen bor i byer, og demografiske undersøkelser viser at distriktene har stor befolkningsnedgang og folk flytter til mer sentrale strøk (kilde: NOU 2020:15 Det handler om Norge). Flytting fra forvaltningsområdene og inn til byene, medfører at barn mister retten til opplæring i og på samisk. Prosessen med ny opplæringslov burde ta hensyn til disse demografiske endringene. Sametingets prinsipielle syn er at opplæring i og på samisk skal være en individuell rett som ikke skal begrenses av geografi og antall elever som ønsker slik opplæring. På bakgrunn av nedgangen i elevtallet i forvaltningsområdene og tilsvarende vekst i byene, har Sametinget ment at sentrale byer i Norge skal ha et opplæringstilbud i og på samisk. Denne retten skal ikke begrenses av at det må være minimum ti elever som ønsker slik opplæring.

6.13 At Sametinget må ha fastsettelsesmyndighet av samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene.

Sametinget mener at det er paradoks at samene selv ikke har myndighet til å fastsette det samiske innholdet i samisk skole. I ny opplæringslov 2024 er dagens lov om Sametingets fastsettelsesmyndighet videreført til tross for at Sametinget har gjennom mange konsultasjoner med Kunnskapsdepartementet krevd at loven må endres til at Sametinget fastsetter samisk innhold i læreplaner i samisk skole. Sametinget har vist til selvbestemmelsesretten som er stadfestet i FN's erklæring om urfolks rettigheter fra 2007 som slår fast at urfolk har rett til selvbestemmelse og at urfolk fritt bestemmer sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Videre slår erklæringen fast at urfolk har rett til autonomi eller selvstyre i saker som angår deres indre og lokale anliggender. Dette gjelder også opplæringssektoren. Den slår også fast at urfolk har rett til ordninger for finansiering av sine autonome funksjoner.

Sametinget innehar kompetanse og skal selv bestemme samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene og har argumentert om at dette må komme eksplisitt til syne i ny opplæringslov. Det har vært vist til urfolks rett til selvbestemmelse, som gir urfolk rett til selv å bevare og utvikle sin kultur, jf. Grunnloven § 108.

6.14 Rett til opplæring i to samiske språk.

Sametinget har påpekt ovenfor Regjeringen at Grunnloven og Norges folkerettslige forpliktelser pålegger myndighetene å legge forholdene til rette på ulike områder som har betydning for samisk språk, kultur og samfunnsliv, herunder for eksempel opplæring i de samiske språkene. En avgrensning av retten til opplæring i ett språk kan svekke muligheten for at flere tar i bruk ulike samiske språk. Hverken Grunnloven eller de folkerettslige forpliktelser differensierer mellom de ulike samiske språkene i spørsmålet om hvilket av de man skal prioritere å få opplæring i. Opplæringslovens bestemmelser om opplæring i og på samisk skal bygge på disse forpliktelsene. Sametinget har bedt om at det kommer eksplisitt til uttrykk i opplæringsloven at samiske barn har rett til opplæring i to samiske språk. Regjeringens lovforslag imøtekom ikke dette.

6.15 Obligatorisk samisk i forvaltningsområdet for samisk språk

Ny opplæringslov viderefører at kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk skal fortsatt ha myndighet til å fastsette at alle elever i grunnskolen skal ha opplæring i samisk, men kommunene kan ikke pålegge elevene opplæring etter samisk som første- eller andrespråk, men pålegget kan omfatte opplæring etter lokale læreplaner med undervisningstid som kommer i tillegg til fag- og timefordelingen. Sametinget var uenig i dette og fremmet krav om at obligatorisk samisk opplæring innenfor forvaltningsområdet betydde obligatorisk opplæring etter samisk som første eller andrespråk. Kunnskapsdepartementets forslag om et fag som er av mindre omfang, gir ikke mulighet til elevene å bli samiskspråklig eller å gi formell kompetanse i samisk språk. Sametinget mener at

opplæring i tråd med læreplanene i samisk som første- og andrespråk som er fastsatt av Sametinget er best til utvikling i samisk språk sett i forhold til timetall- og innhold.

6.16 Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnpopplæring og høyere utdanning.

Det samiske samfunnet er inne i en kompetansekrise, der mangelen på fagfolk med samisk språk og kulturkompetanse viser seg innenfor alle samfunnsområder. Skolene har et stort behov for lærere og annet personale med utdanning i og på samisk. Det er over tid blitt utdannet for få kandidater fra samiske språkstudier og lærerutdanninger med samiskspråklig kompetanse, og det er stadig utfordringer med å rekruttere studenter til utdanningene. Det er kritisk mangel på kompetanse i samisk språk, og det gjelder også i kommunene i forvaltningsområdene blant regionale og statlige myndigheter og tjenestetilbydere som dekker forvaltningsområdet. For å oppnå en positiv utviklingsspiral for samiske språk spiller rekruttering til samisk barnehage og skole og de samiske språkutdanningene og lærerutdanningene en nøkkelrolle. For at språk skal leve, er det helt avgjørende at barn og unge bruker språket i hverdagen. Derfor er barnehager og skoler de viktigste arenaene for å utvikle og bevare god språkkompetanse. Det betyr at flere barn må få et samisk barnehagetilbud, at flere elever velger opplæring i og på samisk, og at opplæringen i og på samisk i grunnskolen og i videregående opplæring må styrkes og være bedre tilrettelagt. Det er ikke tilstrekkelig antall personer med samisk språkkompetanse for å realisere de sammensatte behovene i samiske samfunn, det må til en økning og rekruttering i tilgang på kvalifisert fagpersoner som kvalifiserer og forsker i høyere utdanning. Det er behov for sterke fagmiljøer, Samiske Universitets og høyskoleutdanningen må styrkes og rustes opp for å utdanne flere språkbrukere.

Vi har et frafall på 60% i samisk opplæringen. (Vangsnæs). Antall elever økt, men faller fra underveis i opplæringsløpet. I et videre perspektiv er det helt klart at frafallet fra samiskopplæringen er uheldig med tanke på fremtiden for samisk språk og skolens rolle for samisk språkvitalisering. Det vil være viktig å undersøke hva årsakene til denne samiske lekkasjen er i utdanningen og hva kan gjøres for å minske det.

Universitet og høyskoler må ha opptakskvoter for å sikre studenter samiskkompetanse. Flere universitet og høyskoler i landet må legge til rette for og samarbeide om utdanning og forskning for å få flere fagfolk med samisk språk og kulturkompetanse. Å rekruttere til samiske utdanninger innebærer god rekruttering og gode rammevilkår for studenter som velger samisk.

Sametinget har bedt Regjeringen om å iverksette tiltak for å øke rekrutteringen av personer med kompetanse i samisk språk og kultur til fagutdanningene for lærere, spesialpedagogikk og øvrig personale i den samiske skolen, for å sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 29 om formålet med utdanningen og artikkel 30 om at barn av minoriteter og urfolk ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe, samt artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering.

Sametinget har vært opptatt av at ny opplæringslov må legge til rette for rekruttering av samiskspråklige. Derfor har vi ikke vært enig med departementet om å videreføre bestemmelsen om at samiske elever kan velge bort samisk i 8.trinn. På dette området blir samiskfaget annerledes behandlet i loven enn norskfaget, elever har ikke anledning til å velge bort norsk i skoleløpet. Slik må det også være for samiskfaget.

6.17 Samiske elever med særskilt tilrettelegging

Samiske elever med særskilte tilrettelegging er en sårbar gruppe i utdanningssystemet. Disse utgjør den mest sårbare samiske elevgruppen som opplæringslovens bestemmelser omfatter. For at disse elevene skal sikres forsvarlige sakkyndige vurderinger etter opplæringsloven § 5-3, og tilfredsstillende tilrettelagt opplæring, må Pedagogisk Psykologisk tjenestes (PPTs) vurderinger ta hensyn til barnas språklige og kulturelle bakgrunn. Samiske barn og unge har lovfestede rettigheter i barnehage og skole i Norge. Samer som urfolk har rettigheter i norsk lov og internasjonale konvensjoner. Til tross for at samer som urfolk har urfolksrettigheter i Norge, får ikke de fleste samiske barn og unge med særskilte behov, et opplæringstilbud tilpasset deres språk, kultur og diagnose/ utfordring. Samiske foreldre/ foresatte har rett til å oppdra sine barn på samisk og på grunnlag av samiske kulturverdier. Det negative er at de må betale for dette når barna møter barnehage – og skoletilbudet. Mangel på samiskspråklige lærere, spesialpedagoger, sosionomer og annet helsepersonell gjør at opplæringstilbud innenfor denne gruppen, barn og elever, blir ufullstendig

og ikke ivaretatt på en god måte. Tilpassede læringsressurser på samiske er svært begrenset, - tilnærmet ingenting, og situasjonen er den samme når det gjelder samiske diagnostiserings- og kartleggingsmateriell. De nasjonale og regionale kompetanseinstitusjonene innenfor spesialpedagogikk og medisinsk bistand, har lite fokus og kompetanse om utfordringene samiske barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging har. Det eksisterer samiske kompetansemiljøer på ulike felt, med det må arbeides helhetlig og målrettet for å styrke disse betraktelig.

SEAD (samisk spesialpedagogisk støtte) er avdeling underlagt den statlige spesialpedagogiske tjenesten for kommuner og fylkeskommuner, Statped. SEAD har fått nytt mandat og skal opprettholdes som en landsdekkende tjeneste innenfor Statped for å yte tjenester og utvikle kompetanse i kommuner og fylkeskommuner. Sametinget har gitt innspill og fått gjennomslag for sine krav til mandatet.

Sametinget har løftet opp at en styrking av samiskspråklig- og kulturell kompetanse i PPT/ Pedagogisk psykologisk tjeneste, bør etterstrebes, særlig med tanke på PPTs ansvar om å gi sakkyndig vurdering og veiledning om tilrettelagt opplæring for samiske barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging-

Disse elevene er avhengig av å få et opplæringstilbud på grunnlag av sitt språk, sine kulturverdier og hvor opplæringstilbudet samtidig er tilpasset dem. Foresatte for barn med særskilt tilrettelegging melder ofte om at skoleeiere har utfordringer med å tilrettelegge for et spesialpedagogisk tilrettelagt opplæringstilbud, som også er på samisk og på grunnlag av samisk kultur.

Sametinget har bedt Regjeringen om å arbeide for å ivareta det helhetlige tilbudet for samiske elever med spesielle behov/funksjonsvariasjon, for å sikre bedre gjennomføring av barnekonvensjonens artikkel 23 om rettighetene til barn med funksjonsvariasjon, artikkel 29 om formålet med utdanningen og artikkel 30 om at barn av minoriteter og urfolk ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe, samt artikkel 2 om beskyttelse mot diskriminering.

6.18 Barn under barnevernets omsorg kan miste retten til opplæring i og på samisk

Samiske barn vil ha rett til opplæring i faget samisk hvor enn det bor i Norge, men bare dersom foreldrene krever det. For et barn som blir flyttet fra en samisk kommune, vil retten og muligheten til opplæring i skolen på samisk i alle fag, etter den samiske læreplanen Kunnskapsløftet – samisk, og med utgangspunkt i samisk språk, kultur og samfunn, være avhengig av hvor mange andre barn i tilflytterkommunen som ønsker opplæring i og på samisk. Uten lovendring i den nye opplæringsloven vil det samiske barnet ikke lengre ha individuelle rett til opplæring i og på samisk i alle fag dersom det som følge av vedtak fra barnevernet blir flyttet fra en samisk kommune til en kommune utenfor samisk distrikt. Sametinget har også her bedt Regjeringen sørge for nødvendige lovendringer slik at samiske barn ikke mister sine rettigheter til opplæring i og på samisk når barneverntjenesten overtar omsorgen for barnet.

6.19 Innskrenkede muligheter til fritt skolevalg for samiske elever

Frittstående skoler er fortsatt etter den nye friskoleloven fortsatt ikke forpliktet til å gi opplæring i og på samisk. Dette innebærer fortsatt innskrenkede valgmuligheter for samiske elever som ønsker opplæring i og på samisk etter revidering av ny opplæringslov som trer i kraft 2024.

Mange samiske elever opplever fortsatt at de ikke får opplæring i samisk når de går på frittstående videregående skoler. En frittstående skole kan tilby opplæring i samisk som fjernundervisning, men er ikke forpliktet til dette. Sametinget har i revidering av opplæringsloven satt fram krav om at loven og forskriftene endres slik at samiske elevers rett til opplæring i samisk ivaretas og at friskoleloven skal minimum gi de samme rettigheter til samiske elever som opplæringsloven gjør. Dette har ikke Sametinget fått gjennomslag for i ny opplæringslov.

6.20 Sametingets vurdering av prosessen rundt ny opplæringslov

Sametinget har opplevd lite bevegelse fra Kunnskapsdepartementets side i endring av samiske elevers rettigheter i samisk opplæring. Til tross for at det har vært vist til høringer om ny opplæringslov der samiske aktører har støttet Sametingets innspill til endring, har ikke dette vært nok til at

Kunnskapsdepartementet har gjort store endringer av sitt forslag til ny opplæringslov og til å bedre samiske barns opplæringsrettigheter. Sametinget har blant annet vist til NOU 2016-18 -Hjertespråket og Riksrevisjonens rapport om samiske elevers rett til samisk opplæring, og til samiske elevers opplæringsrettigheter jf ILO konvensjonen, til sameloven og barneloven. Vi har argumentert med revitalisering av det samiske språket, samisk opplæring etter sterke språkmodeller og fare for språkdød dersom en ikke klarer å forbedre samiske elevers samiskopplæring.

Regjeringen har fremholdt at samiske barns opplæringsrettigheter ikke kan styrkes på grunn av en lærermangel. Sametinget anser det problematisk at samiske barns rettigheter ikke utvides og oppfylles på grunn av lærermangel.

Fra et overordnet perspektiv konkluderer Sametinget med at de samiske opplæringsrettighetene har ikke utviklet seg på mange år, og den nye loven medfører faktisk til en nedgang av samisk opplæringsrettigheter. Dette som følge av at samiske familier følger trenden med å flytte fra distriktene til byene. For samiske elever innebærer det en flytting fra steder der de har rett til opplæring i og på samisk, til byene hvor de ikke har rett til opplæring på samisk. For å sikre overlevelse av de samiske språkene og bidra til rekruttering av samiskspråklige, må departementet foreta regelverksendring på disse ovennevnte områdene.

6.21 Kjønnsperspektiv i opplæring

Frafallet i videregående opplæring er høyere i samiske områder sammenlignet med resten av Norge. Enkelte rapporter har pekt på at samiske gutter har et høyere frafall i den videregående skolen enn jenter. Konsekvensene av dette vil være alvorlige på sikt, og vil kunne gi lavere utdanningsnivå, svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt. Sametinget mener at dette understreker behovet for å innhente kunnskap om årsaker til frafall fra videregående skole samt tiltak for å forebygge frafall blant samiske gutter.

7 Retten til kulturutøvelse

7.1 Kulturvern, klima og miljørettigheter

Samisk kultur har nær tilknytning til naturen og til bruk av naturressurser. De samiske land- og sjøområdene utgjør grunnlaget for samisk kultur, språk, næringer og samfunn. Naturgrunnlaget for samisk kultur er derfor avgjørende for samiske barns kulturelle fremtid. Omfattende arealinngrep i naturgrunnlaget for samisk kultur vil utgjøre en trussel for samisk kultur, språk og samfunnsnivå.

Det grønne skiftet har bidratt til økt press på samenes arealer i form av blant annet vind industri og mineralutvinning. Dette har allerede medført enorme konsekvenser for samene. Arktiske urfolk er rammet særlig hardt av klimaendringene, og arealinngrep i det grønne skiftes navn gir en dobbel byrde på samer.

Norges Høyesterett i stor kammer fastslo enstemmig i dom 11. oktober 2021 (HR-2021-1975-S) at vedtak om konsesjon til vindkraftutbygging på Fosen er ugyldig fordi utbyggingen krenker reindriftssamenes, herunder barns rett til kulturutøvelse etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, som har klare likhetstrekk med barnekonvensjonen artikkel 30. Regjeringen har ennå ikke fulgt opp dommen og som følge av regjeringens manglende oppfølging har samisk ungdom aksjonert og utført sivil ulydighet ved flere anledninger i Oslo. Også samiske barn har deltatt i aksjonene, hvor aksjonister har blitt fjernet med makt og innbrakt av politiet.

Sametinget mener samiske barns rett til kulturutøvelse er under en alvorlig trussel som følge av arealinngrep i samiske områder begrunnet med det grønne skiftet. Sametinget mener at arealinngrep i naturgrunnlaget for samisk kultur kun kan tillates etter et fritt og forhåndsinformert samtykke.

Klimakrisen er en alvorlig trussel for barn og barns rettigheter. Klima- og miljøkrisen truer en rekke rettigheter i barnekonvensjonen, blant annet barns rett til liv, fysisk og psykisk integritet, og til god helse.

Sametinget viser til Barnekomiteens general comment 26, avsnitt 49, hvor de påpeker på behovet for å ta spesielt hensyn til bevaring av urfolksbarns tradisjonelle landområder og beskytte naturkvaliteten

for at urfolks barns rettigheter skal kunne oppfylles. Behovet for egne konsekvensutredninger for urfolks barns rettigheter trekkes fram. I artikkel 58 fremheves det at urfolks barn er spesielt sårbare for tap av biologisk mangfold, forurensing og klimaendringer. Tradisjonell kunnskap trekkes fram som en del av løsningen for å redusere skade eller øke motstandsdyktighet. Avsnitt 102 understreker bl.a. deltakelse, sårbarhet og diskrimineringsvern.

8 Spesielle beskyttelsesmekanismer

8.1 Barn som tilhører urfolk

Samiske barns rettigheter etter FNs konvensjon om barns rettigheter følges ikke i tilstrekkelig grad opp av norske myndigheter. Dette gjelder innenfor alle sektorer, for eksempel barnehage, utdanning, helse og barnevern.

For å sikre at de folkerettslige forpliktelsene blir overholdt initierte Sametinget etableringen av et utvalg som skulle vurdere gjeldende ordninger, tiltak og regelverk knyttet til de samiske språkene. Utvalget la frem sin endelige utredning i 2016; *NOU 2016: 18 Hjertespråket*. Utvalgets innstilling var enstemmig.

Samisk språkutvalg la frem *NOU 2016:18 Hjertespråket* og etablerte et helhetlig grunnlag for en planmessig politikk for styrking, vitalisering og utvikling av samiske språk. Utvalget foreslo tiltak som gjelder både lovendringer og endringer i dagens ordninger, samt foreslo tiltak som skal styrke situasjonen for de samiske språkene i Norge. Sametinget ønsker en samlet effektiv oppfølging av *NOU 2016:18 Hjertespråket* for samiske språk med endringer i lover og øvrige tiltak.

Sametingets oppfølging av Hjertespråket resulterte i Sametingets egen språksatsning *Giellalokten*. Hensikten med denne strategien er å samle alle gode forslag til tiltak i Hjertespråket, Sametingets egne erfaringer og allerede igangsatte tiltak i en helhetlig språksatsing. Noen av tiltakene i *Giellalokten* kan Sametinget følge opp alene, andre tiltak krever nært samarbeid med blant annet nasjonale myndigheter.

Sametinget og regjeringen har parallelt jobbet med oppfølging av lovforslagene i Hjertespråket, og har konsultert kontinuerlig under dette arbeidet. Det vil være avgjørende for de samiske språkene at Sametinget og regjeringen også fremover prioriterer oppfølgingen av tiltakene i *NOU 2016:18 Hjertespråket* og Sametingets språkstrategi *Giellalokten/Språkløftet*.

8.2 Barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet

Sametinget har gjennom konsultasjoner blitt enige med Finnmark politidistrikt om å lokalisere Statens Barnehus til Karasjok. I Karasjok vil samiske barn møte samisk språk, kultur og barnefaglig kompetanse i Barnehuset.

Sametinget er opptatt av at Statens barnehus i Finnmark skal være et tilbud, hvor krav om hensynet til barnets beste og rettssikkerhet er oppfylt. Etableringen vil være med på å ivareta rettssikkerheten til samiske barn.

Statens Barnehus er et tilbud til barn og ungdom som kan ha vært utsatt for, eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep, der det foreligger anmeldelse.